

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Αρχαιολογία του τοπίου: Θεωρητικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις

Ενότητα 2.7: Η φαινομενολογία του τοπίου

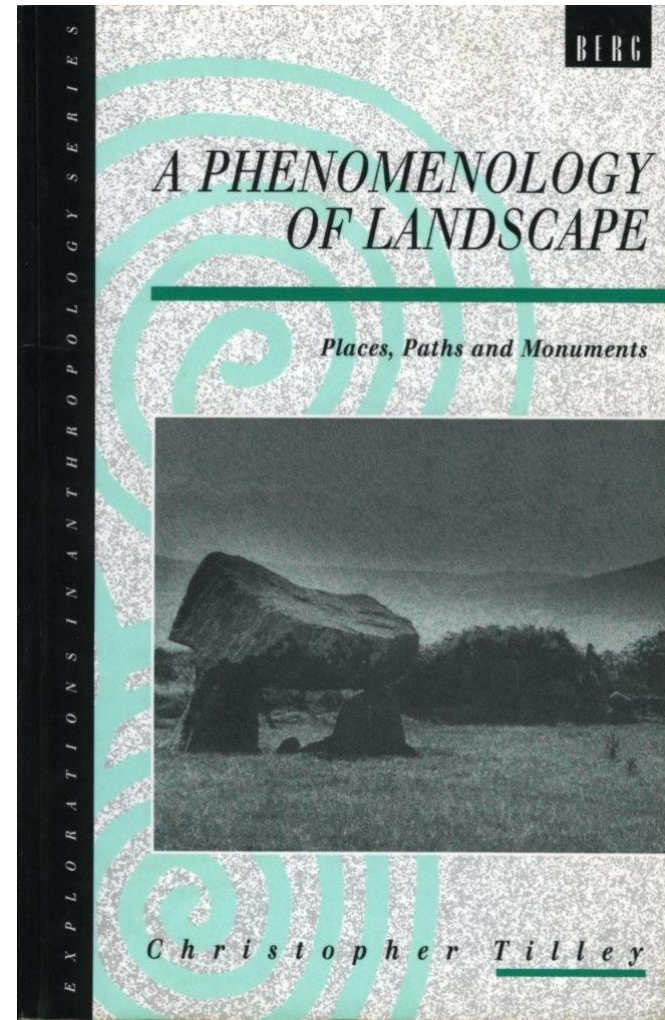
Γιώργος Βαβουρανάκης

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Η φαινομενολογία του τοπίου

Η έμφαση στην όραση

1

Τόπος και δράση

- Ο τόπος είναι καθοριστικός για την ανθρώπινη δράση
- Η δομή ως ομάδα κανόνων και πόρων δράσης
- Χρόνος και τόπος ως συστατικά της δράσης και όχι ως υπόβαθρα της
- Τα δρώντα υποκείμενα χρησιμοποιούν το υπόβαθρό τους, ανάλογα με τη σχέση τους προς αυτό

Ο χώρος

Προκαπιταλιστικές κοινωνίες

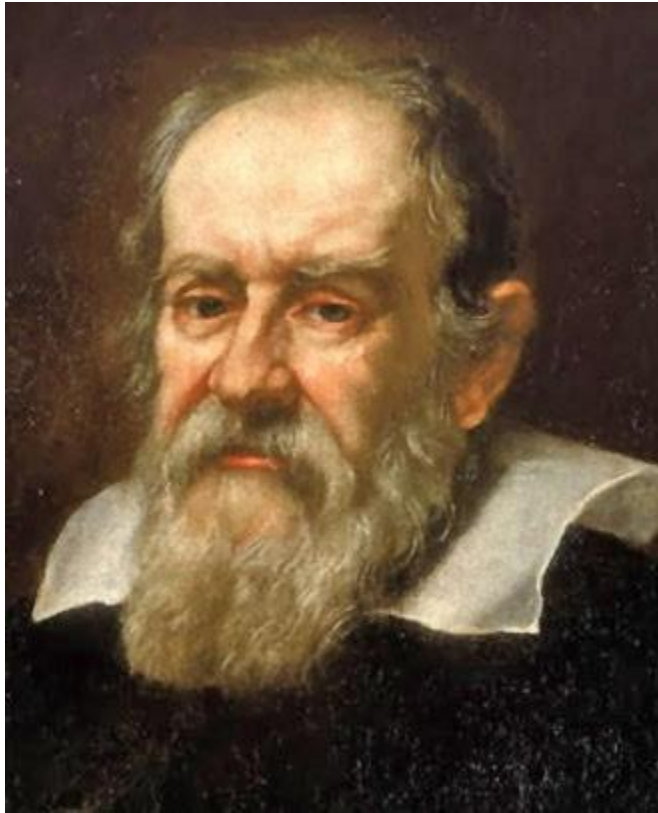
- Πυκνότητες
- Ιερός χαρακτήρας
- Αισθήσεις
- Τελετουργία
- Κοσμολογία
- Μέσο σκέψης
- Αρχιτεκτονική ενσωμάτωση μύθου
- Τοπίο ως ίζημα τελετουργίας
- Χρόνος και ρυθμός ζωής

Καπιταλιστικές κοινωνίες

- Ανοικτός
- Ρεαλιστικός
- Έλεγχος
- Πρόσβαση
- Οικονομία
- Μέσο δράσης
- Αρχιτεκτονική ομοιομορφία και πειθαρχία
- Τοπίο ως υπόβαθρο δράσης
- Γραμμικός χρόνος διαχωρισμένος

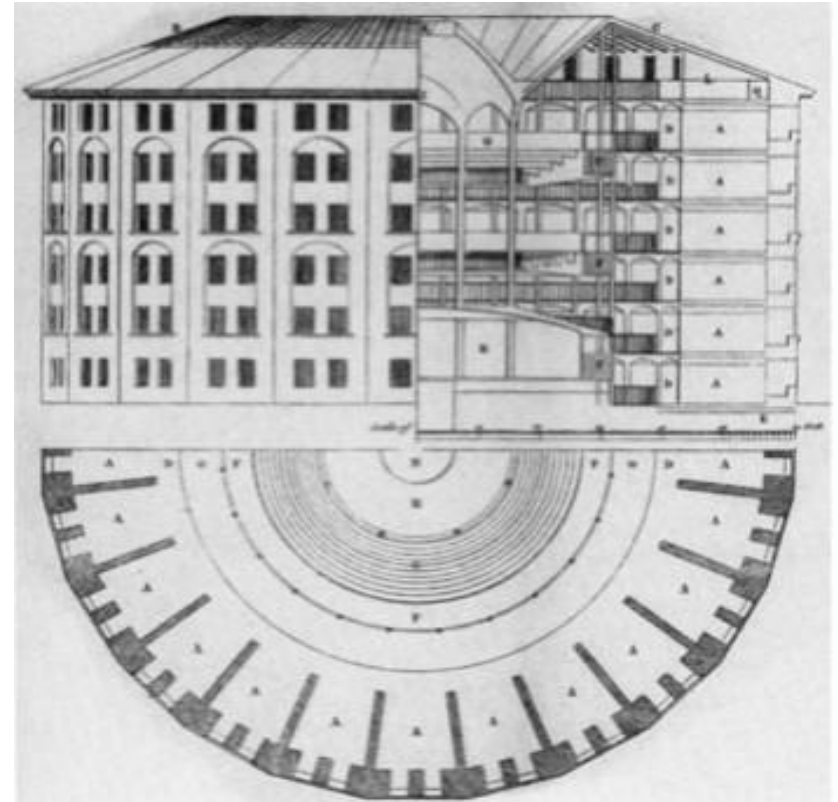

Το “άνοιγμα” του χώρου

Γαλιλαίος

2

J. Bentham, Panopticon

3

Η διχοτόμηση και επανένωση ανθρώπου και περιβάλλοντος

- Η σημασία του πολιτισμού
- Άνθρωπος και περιβάλλον ως αμοιβαία συστατικά του τόπου
- Η πρόσληψη ως συγκρότηση του κόσμου
- Η συνεχής επανασυγκρότηση του τοπίου
- Πρόσληψη και ερμηνεία ταυτόχρονα
- Πρακτική και νοητική σύλληψη ταυτόχρονα

Η περιορισμένη ζωγραφική αντιμετώπιση του τοπίου

4

Χρόνος, Μνήμη, Κίνηση

- Η σειρά των βιωμάτων
- Μνήμη βιωμάτων
- Χρόνος, αποθήκευση βιώματος
- Ο τόπος ως κείμενο μνήμης που διαβάζεται
- Η κατεύθυνση της κίνησης μέσα στο τοπίο
- Το παράδειγμα των κατευθύνσεων σε πεζούς και σε οδηγούς
- Η συνεκδοχική νοηματοδότηση του τοπίου

Διαδρομές, Εγγραφές, Χρονικότητα

- Οι διαδρομές έναντι του χάρτη
- Η εγγραφή σημείων μνήμης
- Από το χρόνο ως περιέχον και γραμμή στον τρόπο βίωσης και τη χρονικότητα: η πυκνότητα του χρόνου και του χώρου όπως βιώνεται

Τοπίο: Βίωση και επικοινωνία

Βιώνουμε το τοπίο

- Το τοπίο εκδιπλώνεται
- Το τοπίο το νιώθουμε
- Η σημασία της κίνησης
- Διαδρομή κίνησης

Επικοινωνούμε το βίωμα του τοπίου

- Το τοπίο παρουσιάζεται/αναπαρίσταται
- Μιλάμε για το τοπίο
- Η σημασία της απόστασης
- Διαδρομή αφήγησης

Το τοπίο ως έννοια

- Ασταθής κατηγορία
- Οικολογικές προσεγγίσεις
- Ιδεολογικές/πολιτισμικές /συμβολικές προσεγγίσεις
- Ζωγραφική, γεωγραφία, αρχαιολογία

5

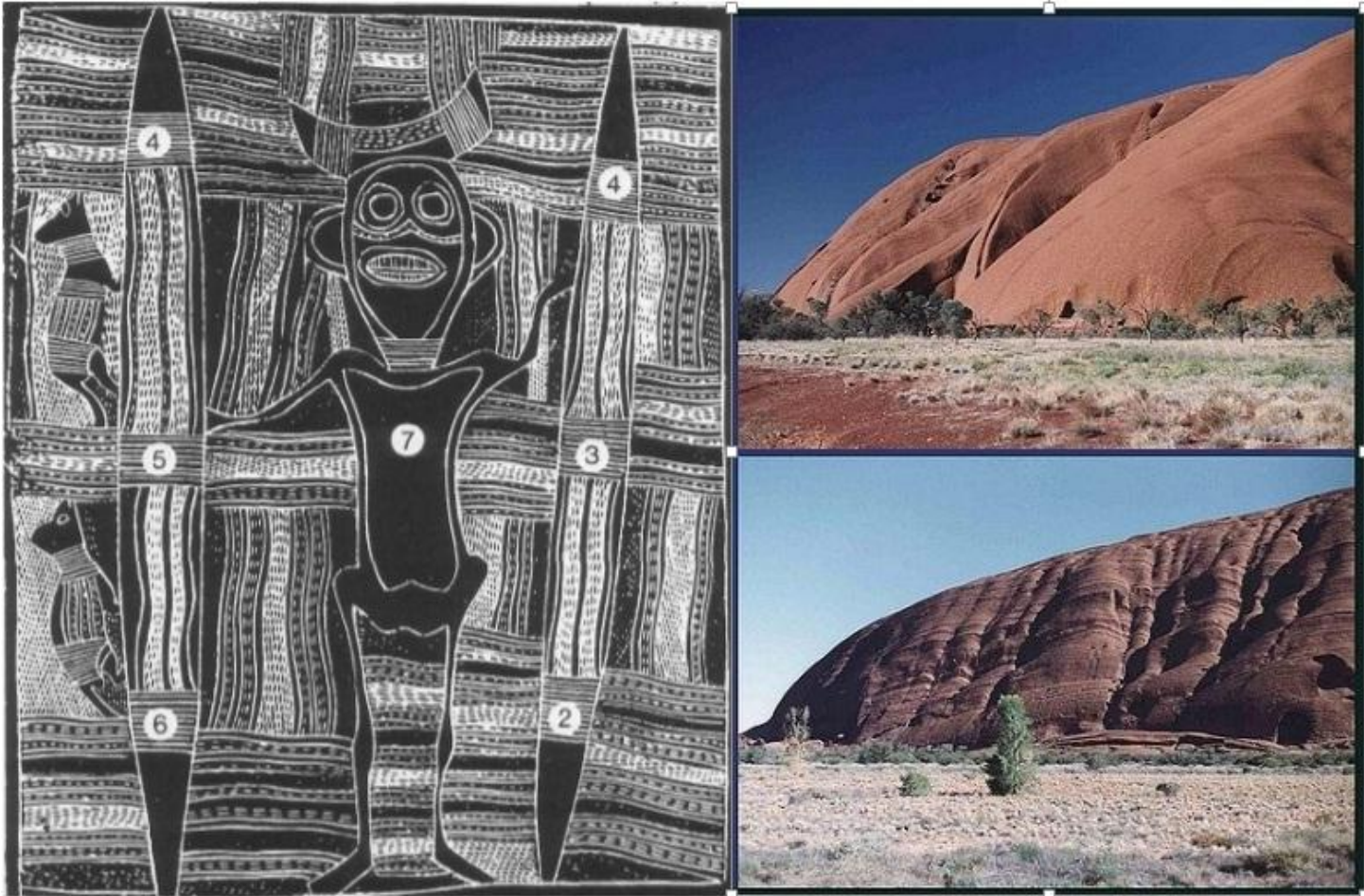
Ayers Rock – Uluru, Αυστραλία

6

Ayers Rock – Uluru, Αυστραλία [2]

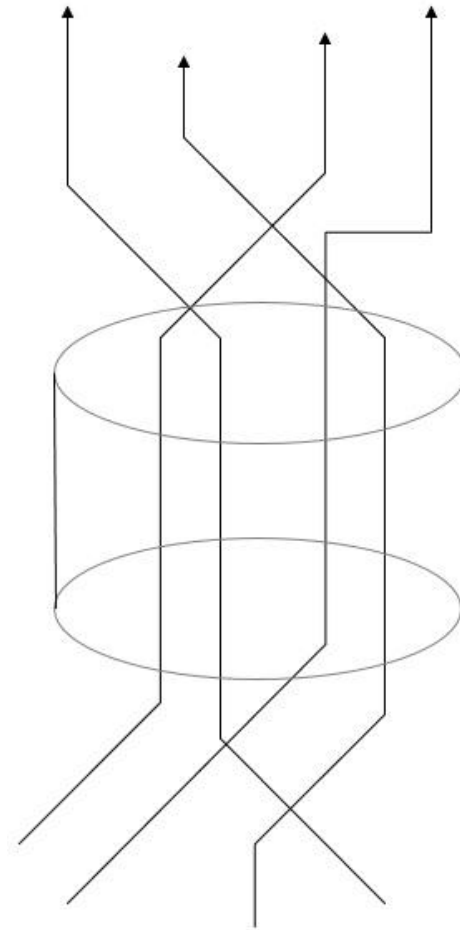

7

Καλλιέργεια και τοπίο

- Η περίπτωση της Μελανησίας
- Τοπίο προγόνων
- Τοπίο ζωντανών
- Σημεία στο τοπίο ως άγκυρες βιωμάτων
- Κατάταξη γεγονότων βάσει χώρου και όχι χρόνου
- Φοί (καλλιέργεια) και Αγαιο (κυνήγι), συγκεντρωμένο και διεσπαρμένο οικιστικό σχήμα
- Η ανθρώπινη οντότητα αποτελείται από τις διαδρομές της στο χώρο
- Η αντίστοιχη μελέτη του Hägerstrand

Το τοπίο της αγροτοκτηνοτροφικής οικονομίας στην Κρήτη

- Η σημασία των οικογενειακών δεσμών
- Η κίνηση στο αγροτικό τοπίο
- Η κίνηση στο κτηνοτροφικό τοπίο

8

9

Αντιθέσεις στο τοπίο

- Καλλιεργητές
- Κτηνοτρόφοι
- Αστοί
- Ναυτικοί

10

Τα αρχαιολογικά παραδείγματα του C. Tilley

- Η Μεσολιθική-Νεολιθική μετάβαση στη Βρετανία
- Η έλλειψη αρχαιολογικού υλικού
- Η ανασύνθεση του φυσικού περιβάλλοντος
- Η σημασία της προσέγγισης πεζή
- Τρεις τύποι θέσης ανάλογα με την οπτική εποπτεία του γύρω χώρου

Ακτή και συμβολική δραστηριότητα

- Συγκέντρωση ΜΛ θέσεων στην ακτή
- Κατεργασία ψήφων
- Κατάλοιπα ανάλογα κτερισμάτων ταφών εποχής
- Σημασία ακτής για επιβίωση
- Συμβολική επένδυση στρατηγικών επιβίωσης
- ΝΛ ταφικά μνημεία στην ακτή με προσανατολισμό στην ξηρά

11

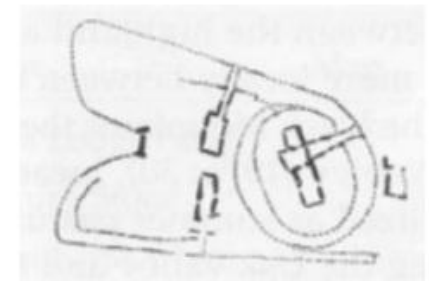
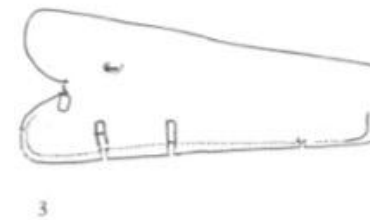

12

Η νεολιθικοποίηση της Βρετανίας και τα ταφικά μνημεία της ενδοχώρας

14

13

Το ΝΛ τοπίο της Βρετανίας

- Το τοπίο ως μέσον βίωσης του τόπου
- Η αγκύρωση της ανθρώπινης εμπειρίας μέσω μνημείων
- Η σημασία των προγόνων και η οπτικοποίησή της μέσω μνημείων
- Η εστιασμένη πρόσληψη του ΝΛ τοπίου εξαιτίας των μνημείων
- Η σημασία της εκτροφής και κατανάλωσης ζώων στη ΝΛ
- ΜΛ και ΝΛ: Ίδιος τόπος, ίδια κίνηση, άλλος στόχος

15

16

Τέλος

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση διαθέσιμη εδώ <http://eclass.uoa.gr/courses/ARCH366/>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Γιώργος Βαβουρανάκης 2015. Γιώργος Βαβουρανάκης. «Αρχαιολογία του τοπίου: θεωρητικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Ενότητα 2.7: Η φαινομενολογία του τοπίου». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/ARCH11/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/4)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Εικόνα 1: A Phenomenology of Landscape: Places, Paths and Monuments (Explorations in Anthropology) by Christopher Y. Tilley. Berg. Εξώφυλλο βιβλίου. Copyrighted.

Εικόνα 2: Πορτραίτο Γαλιλαίου. Public domain.

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Galileo.arp.300pix.jpg>

Εικόνα 3: Σχέδιο του Panopticon. Public domain.

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Panopticon.jpg?uselang=el>

Εικόνα 4: The Harvesters. Public domain.

[https://en.wikipedia.org/wiki/File:Pieter Bruegel the Elder- The Harvesters - Google Art Project.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/File:Pieter_Bruegel_the_Elder-The_Harvesters_-_Google_Art_Project.jpg)

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/4)

Εικόνα 5: Πίνακας ζωγραφικής του Πέτρου Καζιρίδη. Copyrighted.

[http://1.bp.blogspot.com/-](http://1.bp.blogspot.com/-N8m4LvcfqVU/Tpm2swygull/AAAAAAAAAdOE/WPBn0SYECb8/s1600/%25CE%2595%25CE%259A%25CE%2598%25CE%2595%25CE%25A3%25CE%2597+%25CE%25A4%25CE%25A1%25CE%2599%25CE%259A%25CE%2591%25CE%259B%25CE%2591+%25282%2529.jpg)

[N8m4LvcfqVU/Tpm2swygull/AAAAAAAAAdOE/WPBn0SYECb8/s1600/%25CE%2595%25CE%259A%25CE%2598%25CE%2595%25CE%25A3%25CE%2597+%25CE%25A4%25CE%25A1%25CE%2599%25CE%259A%25CE%2591%25CE%259B%25CE%2591+%25282%2529.jpg](http://1.bp.blogspot.com/-N8m4LvcfqVU/Tpm2swygull/AAAAAAAAAdOE/WPBn0SYECb8/s1600/%25CE%2595%25CE%259A%25CE%2598%25CE%2595%25CE%25A3%25CE%2597+%25CE%25A4%25CE%25A1%25CE%2599%25CE%259A%25CE%2591%25CE%259B%25CE%2591+%25282%2529.jpg)

Εικόνα 6: Ayers Rock – Uluru, Αυστραλία. Public domain.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Uluru \(Helicopter view\)-crop.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Uluru_(Helicopter_view)-crop.jpg)

Εικόνα 7: Σκίτσο των Αβορίγινων, ιθαγενών της Αυστραλίας και φωτογραφίες του Ayers Rock – Uluru. Copyrighted.

Εικόνα 8: Εξώφυλλο βιβλίου: Κρητικές Μαντινάδες, Νέα ανθολογία. Ελευθερία Παπαδάκη-Λαμπάκη. Εκδόσεις Καστανιώτη. Copyrighted.

http://agonaskritis.gr/wp-content/uploads/bfi_thumb/0211-2xs58aayq23c4423z4oky2.jpg

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (3/4)

Εικόνα 9: Φωτογραφία από κρητικό τοπίο. Copyrighted.

<https://www.flickr.com/photos/markop/3284243816>

Εικόνα 10: The Harvesters. Public domain.

[https://en.wikipedia.org/wiki/File:Pieter Bruegel the Elder- The Harvesters - Google Art Project.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/File:Pieter_Bruegel_the_Elder-_The_Harvesters_-_Google_Art_Project.jpg)

Εικόνα 11: Χάρτης που δείχνει τη συγκέντρωση μεσολιθικών θέσεων στην ακτή. Copyrighted.

Εικόνα 12: Νεολιθικό ταφικό μνημείο. Copyrighted.

Εικόνα 13: Χάρτης που αποτυπώνονται ταφικά μνημεία ανά ζεύγη. Copyrighted.

Εικόνα 14: Φωτογραφία ταφικού τάφου και σκίτσο εισόδου στον τάφο. Copyrighted.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (4/4)

Εικόνα 15: Φωτογραφία του Dorset Cursus. Public domain.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dorset_cursus_terminal_on_thickthorn_down.jpg

Εικόνα 16: Maiden castle Iron Age hill-fort in Dorset. Copyrighted.

<http://celticmythpodshow.com/blog/wp-content/uploads/MaidenCastle.jpg>

